

Het Arrondissement West-Vlaanderen te Yper

(12 December 1794 - 26 November 1795).

De Franschen die in 1792 ons land veroverd hadden onder Dumouriez, waren er door de slag van Neerwinden weer uitgejaagd. Maar in 1794 kwamen ze voor goed terug. De afgevaardigden van het volk, de legeroversten en hunne *commissaires des guerres* verspreiden zich over onze gewesten. De al te beruchte "*agences d'extraction*" kwamen er nog bij om alles weg te slepen wat de republiek kon dienen, niet alleen levensmiddelen en grondstoffen, maar ook al wat betrekking had tot kunst en wetenschap (1).

Met een oorlogsbelasting van rond de honderd miljoen pond en de gedurige opeischingen maakten ze het onze voorouders lastig. Al de geldmiddelen der plaatselijke besturen waren aangeslagen, zoodat er geen bestuur meer mogelijk was. In plaats van al de klinkende munt en de grondstoffen die de Franschen uit het land haalden, strooiden ze de assignaten met volle grepen uit, en niettegenstaande deze iederen dag meer aan waarde verloren, moesten onze voorouders ze aan hun nominale waarde aannemen.

Handel en nijverheid werden stilgelegd ten einde het plunderen door de republikeinen te vergemakkelijken. Van Juli 1794 tot Februari 1795 was het maximum van Rijssel hier in voege, waardoor de economische inzinking nog verhaast werd, want de vastgestelde prijzen waren niet naar de heerschende levensduurte berekend.

De "*Représentants du Peuple près des armées de Sambre et*

(1) Het waren: Agents du commerce, agents de la commission de l'instruction publique, commissaires aux recensements (voor de landbouw), commissaires aux scellés (voor de uitgewekenen).

Meuse " die aan het hoofd van ons land stonden, hadden enkele "*commissaires civils*" onder hun beheer die de provinciale overheden in 't oog moesten houden, en hun de bevelen van de *Représentants* doen uitvoeren. Dit paar menschen kon onmogelijk zijn opdracht tot een goed einde brengen, en daarom moest er naar andere meer doelmatige middelen uitgezien worden, om de Fransche bevelen door te voeren (1). Stilaan werd ons land ook min uitgebuit en voorbereid tot de inlijving bij Frankrijk en de verdeling in Fransche departementen.

Dit alles was het werk der "*Administration Centrale et Supérieure de la Belgique*" en der acht arrondissementen die ervan afhingen, die door besluit van de "*Représentants du Peuple*" bij het leger, op 16 November 1794 ingericht werden.

Het oude graafschap Vlaanderen werd verdeeld in twee arrondissementen: West- en Oostvlaanderen. Oostvlaanderen, met Gent als hoofdplaats, bestond uit de huidige provincie Oost-Vlaanderen, met Zeeuwsch-Vlaanderen, het Brugsche Vrije en de Kasselrij van Kortrijk erbij. Westvlaanderen, met Yper als hoofdplaats, bestond uit het gebied der vroegere "Vergaderinge van West-Vlaender": Yper, Veurne, Waasten en hunne Kasselrijen; Meenen, Poperinge, Roesselare, Wervik en hun gebied; de Acht Prochiën en de steden Dixmude en Loo (2).

(1) Cf. H. PIRENNE *Histoire de Belgique*. T. VI, Brussel, 1926, blz. 54-65 en P. VERHAEGHEN. *La Belgique sous la domination française*. T. I, Brussel, 1922, Livre IV.

(2) Volgens de Correspondance, reg. n° 4, f° 34, (24 floral III, 13 Mei 1795) bedroeg de bevolking van West-Vlaanderen, boven de tien jaar: 143.589 inwoners, onderverdeeld als volgt:

Yper :	54.198	Veurne :	22.517
Acht Parochiën ;	10.498	Meenen :	27.015
Roesselare :	7.553	Waasten :	9.431
Dixmude :	2.987	Poperinge :	6.088
Loo :	580	Wervik :	3.622

De arrondissementen moesten de Fransche bevelen doen uitvoeren, de plaatselijke besturen bewaken, de belastingen en opeïsschingen verdeelen en doen in-komen. Daartoe hadden ze echter noch geld noch andere middelen ter hunner beschikking.

Hunne leden bestonden uit Fransche en Belgische jacobijnen met enkele andere menschen, die om hunne bekwaamheid of kennis opgeëischt waren.

Een ander besluit der " *Représentants du peuple* " voerde, op 2 December 1794, het reglement in voor de bestuurlijke inrichting van het middenbestuur en van de arrondissementen (1).

De administrateurs van Westvlaanderen, aangesteld door besluit van 4 December, hielden hunne eerste zitting te Yper op 12 December 1794. Het waren : Vandermersch uit Meenen, Liebaert uit Yper, Vandebussche uit Veurne, Van Elslande uit Wervick, en de Franschen : Neuwe uit Steenvoorde, Van Kempen uit Merville, alsook Michel, Devrière en Declerck, wier oorsprong ik niet heb kunnen vinden. Het wakend oog van Parijs was er vertegenwoordigd door rechter Woussen uit Belle, die er als " *agent national* " optrad.

Het nieuwe bestuur, dat voorzeker op het stadhuis te Yper vergaderde, werd er door het stadsbestuur verwelkomd. Van Kempen werd tot voorzitter gekozen en Verhaeghe tot algemeen secretaris aangesteld (2).

(1) P. VERHAEGHEN, op. cit. blz. 439-441 en J. FRÉDÉRIC, *Inventaire sommaire des Archives de la Belgique en général et du Brabant en particulier sous le régime français, 1792-1814*. Première partie: Archives antérieures à l'établissement de la Préfecture de la Dyle. Brussel, s. d. blz. 5-13. Over de oude vergaderinge van West-Vlaender, zie E. VANDEN PEERENBOOM: *Notice sur l'assemblée de la West-Flandre (1789-1794)*, in *Annales de la société historique, archéologique et littéraire de la ville d'Ypres et de l'ancienne West-Flandre*. T. III, 1867, blz. 193 et sqs.

(2) *Staatsarchief Brugge, Archives Modernes, Correspondance*, reg. n° 329 f° 1 en DIEGERICK, *Essai de bibliographie Yproïse*, in *Annales... d'Ypres de la West-Flandre*, T. IX, 1880, blz. 173, n° 1721. Het ambt van voorzitter werd ieder maand vernieuwd. Later kwamen er ver-

Twee dagen later nam het bestuur zijn intrek in het huis van den uitgewekene Malou-Riga; er werd geen ander passend gebouw gevonden, het gebouw van de kasselrij was te klein, en het vroegere bisdom heel en al verwoest (1).

Het noodige personeel voor de bureelen mocht opgeëischt worden, wat gebeurde voor vier bureelhoofden (2).

Om het bezit der stad Dixmude werd er oorlog gevoerd op papier tusschen West- en Oostvlaanderen, beide arrondissementen aanzagen deze stad als behoorrende tot hun gebied, tot eindelijk op 3 Februari 1795, het middenbestuur deze stad bij Westvlaanderen voegde, waartoe ze altijd behoord had (3).

Onze administrateurs waren nog niet lang in dienst toen ze bemerkten dat al de plaatselijke besturen in hun gebied erge vijanden van Frankrijk waren, ze vroegen aan het middenbestuur te Brussel om al deze besturen af te stellen en door franschgezinde burgers te vervangen. Een goede maand later, op 5 Februari 1795, kwam het besluit der "Représentants du peuple" uit, dat de magistraten van steden en dorpen op Franschen voet deed inrichten. Het arrondissement moest zoo snel mogelijk lijsten ter goedkeuring voorleggen, van de burgers die bekwaam geacht werden om in de besturen der steden te zetelen. Deze nieuwe stedelijke besturen

anderingen in het bestuur: Van Kempen die ziek was, gaf zijn ontslag en werd vervangen door Olivier toegevoegd secretaris (12 Mei 1795). De algemeene secretaris nam ook zijn ontslag en werd vervangen door Joret (11 September 1795). Devrière werd ontvanger van het arrondissement op 29 September 1795. Woussen verliet Yper op 21 October 1795, daar hij door het Noorderdepartement verkozen was tot lid van de Nationale Conventie. Hij werd als "agent national" vervangen door Declerck, die als administrateur vervangen werd door het bureelhoofd Marchaud. (*Corresp. reg.* n° 329, f°s 121, 218; *reg.* n° 330, f° 9 v. 27, 30).

(1) *Arch. Mod. Corresp.*, *reg.* n° 329, f° 3.

(2) *Ibid.*, *reg.* n° 3, f° 4. Besluit der Représentants du peuple van 23 December 1794 en f° 9, 4 Januari 1795.

(3) *Ibid.*, *reg.* n° 14, f° 1 en *reg.* n° 9, f° 3.

zouden dan de magistraten van de gemeenten van het platteland vernieuwen, onder toezicht van het arrondissementsbestuur (1).

Toen nu de stedelijke besturen op Franschen voet ingericht waren, zag men dat er meer kwaad dan goed mede gedaan was, immers de nieuwe besturen mochten zich enkel met het bestuur alleen bezig houden, de rechterlijke bevoegdheid van hun voorgangers was hun ontnomen. Er was nu geen enkele inrichting meer om rechtspraak uit te oefenen, er bestond wel een "*tribunal criminel*" te Brussel, zonder wiens toestemming geen enkele straf mocht uitgevoerd worden in het veroverd gebied, maar deze rechtbank was te ver afgelegen; een burgerlijke rechtbank bestond er nergens meer. Het arrondissement zag zich genoodzaakt aan het middenbestuur voor te stellen, deze nieuwe ingerichte stadsbesturen door commissies te vervangen die de bevoegdheid van het vroegere magistratuur zouden hebben (2). Maar het was te vergeefs.

Vroeger reeds had het de inrichting gevraagd van burgerlijke en boetstraffelijke rechtbanken, toen het middenbestuur het beheer der kasselrij Yper aan de stad Yper ontnomen had, en er het arrondissement mede belast; dit laatste kon wel voor het bestuur zorgen, maar het was in het geheel niet bevoegd om recht te spreken (3).

Het inrichten der nieuwe plaatselijke besturen liep

(1) *Ibid.*, reg. n° 329, fol. 12, 24 December 1794 — reg. n° 9, f° 4 en reg. n° 14, f° 20 — 12 Juni 1795, en DIEGERICK, *op. cit.*, T. IX, blz. 174, n° 1742.

(2) *Corresp.*, reg. n° 14, f° 15 v. — 7 Juli 1795.

(3) *Ibidem*, reg. n° 6, f°s 10 en 10 v. — 14 Juni 1795. Het arrondissement behield het bestuur der kasselrij Yper tot na de inrichting van het Leyedepartement, dit laatste droeg het bestuur der kasselrij aan de stad Yper over op 10 December 1795, omdat het arrondissement afgeschaft was. (*Ibidem*, reg. n° 1, f°s 84-86; reg. n° 5, f°s 19 en 21; reg. n° 329, f° 214 v.; reg. n° 14, f° 23. De bestuurlijke akten van het arrondissement als hoofd der kasselrij Yper staan in het reg. n° 18.)

niet snel van stapel, op 26 Juni 1795, werd van uit Brussel aangedrongen opdat de ondergeschikte besturen zouden heringericht worden. Het gemis aan eenheid der plaatselijke besturen maakte deze taak moeilijk, daar er soms verschillende heerlijkheden in een enkele parochie lagen, het arrondissement stelde daarom voor al de heerlijkheden bij de parochies in te lijven, om voor iedere parochie maar een enkel bestuur te hebben (1).

In het geldelijk beheer moest ook meer eenheid gebracht worden. Het arrondissement had voorgesteld de ontvangers der kasselrijen te vervangen door een enkele ontvanger voor geheel West-Vlaanderen, eerst werd dit te Brussel afgewezen, om reden van de moeilijkheden die daaraan verbonden waren, maar later op 29 September 1795, werd toch een algemeen ontvanger benoemd voor geheel West-Vlaanderen (2).

Hoe weinig onze voorouders met de Franschen ingenomen waren, blijkt hieruit dat geen enkel plaatselijk bestuur de inlijving van ons land bij Frankrijk gevraagd had, het middenbestuur vroeg daarover uitleg, het antwoord luidde dat de plaatselijke besturen daartoe niet konden verplicht worden, de inwoners van Westvlaanderen waren nog niet "revenus de leur stupeur, conséquence de la tyrannie", ze durfden voor hunne overtuiging niet uitkomen. Hun moed werd opgewekt door een gloedvolle oproep tot alle besturen, opdat ze de inlijving van hun land bij Frankrijk zouden vragen (3).

Een ander klein feit is ook sprekend voor de gezindheid der bevolking: het arrondissement moest een militaire wachtpost aan de deur van haar lokaal doen opstellen, om het afrukken van de plakbrieven te beletten (4).

(1) *Ibidem*, reg. n^r 9, f°s 8 v. 9 en reg. n^r 14, f° 21 v.

(2) *Ibidem*, reg. n^r 329, f°s 217 v. 218; reg. n^r 3, f° 100 en reg. n^r 330, f° 9 v.

(3) 4 en 5 Maart 1795, *ibidem*, reg. n^r 10, f° 37, reg. n^r 329, f° 61-62, VERHAEGHEN, *op. cit.*, blz. 593 en DIEGERICK, *op. cit.*, bl. 235, n^r 1946.

(4) 23 April 1795, *Corresp.*, reg. n^r 6, f° 6.

De Fransche bezetting had ondertusschen veel van haar strengheid verloren : de "Comités de surveillance" waren op 15 Februari afgeschapt en de gijzelaars op vrije voeten gesteld. Vier dagen daarna werd verboden de geestelijken te verplichten de Fransche arrêts van den predikstoel af te lezen (1). Dit was de voorbode van de inlijving onzer gewesten bij de Fransche Republiek. Het arrondissement werd met het voorbereidend werk belast om de besturen op Franschen voet in te richten in het gebied van het toekomstig Leyedepartement, het moest kandidaten uitkiezen voor de nieuwe bestuurlijke en rechterlijke ambten zoowel in zijn eigen gebied als in het gebied van het Brugsche Vrije en van de kasselrij van Kortrijk (2).

Den 6 October kwam het nieuws toe te Yper, dat de Oostenrijksche Nederlanden en het Prinsbisdom Luik door de wet van 1 October bij Frankrijk ingelijfd waren. Het werd aanstonds aan de magistraten van de steden en de kasselrijen bekend gemaakt. Denzelfden dag, om elf uur, werd de wet op de markt te Yper afgekondigd in het bijzijn van het garnizoen (3).

Op 13 November schreef het middenbestuur dat de arrondissementen het geen briefwisseling meer moesten zenden daar de departementen binnen enkele dagen zouden ingericht worden, en hunne taak dus ten einde was (4).

(1) *Ibidem*, reg. n° 3, f°s 24-25 en 52-53; VERHAEGHEN, *op. cit.* blz. 584 en DIEGERICK, *op. cit.* blz. 234, n° 1831, blz. 235, n° 1940. In Westvlaanderen bestonden twee Comités de surveillance: te Yper, en te Poperinghe, zie ook nog reg. n° 5, f° 2-3.

(2) 29 September 1795. *Corresp.* n° 5, f° 10 v., reg. n° 330, f° 11. — De stad Brugge weigerde kandidaten aan te duiden, een administrateur van Westvlaanderen werd ter plaats gezonden, die met de fransch geziinden der stad overeenkwam voor het aanstellen der kandidaten, reg. n° 330, f° 14 v. Cf. VERHAEGHEN: *Journal de Coppieters*, Brugge 1907, blz. 334.

(3) *Ibidem*, reg. n° 330, f°s 15 v. 16 en reg. n° 5, f°s 10 v. 11, ook DIEGERICK, *a. w.* blz. 237, n° 1961 en REMBRY-BARTH, *Histoire de Menin*, T. III, 1881, blz. 129-130.

(4) *Corresp.* reg. n° 3, f°s 110 v. 111.

Het bestuur van het Leyedepartement hield zijn eerste zitting te Brugge den 26 November 1795. De administrateur van Westvlaanderen die dienst deed als "agent national", stelde de vijf leden van het departement in hun ambt aan; het waren: Marchand en Van Elslande, administrateurs van Westvlaanderen, Vandermersch, lid van het middenbestuur te Brussel, Honoré Vallé, "agent national" van het arrondissement Namen, en Guinard, administrateur van het arrondissement Brabant. Devaux, administrateur van het arrondissement Oostvlaanderen werd als "Commissaire du Directoire exécutif" benoemd. Hij was de vertegenwoordiger van het hoogere landsbestuur bij het Departement.

Vier dagen later liet het Leyedepartement zijn aanstelling weten aan het arrondissement te Yper, en vroeg dat het zijn ambtsbezigheden zou staken. Het archief van het arrondissement, geladen op acht wagens, werd den 6 December van Yper naar Brugge overgebracht (1).

Het deel van Westvlaanderen in de oorlogsbelasting van honderd millioen, was tien millioen, te betalen in munt. Dit geld kwam echter maar langzaam binnen. Gedurig werden oproepen daartoe aan het volk gedaan, meer dan één van die oproepen ging met bedreigingen gepaard (2). Het betalen der belasting werd nog moeilijker gemaakt wanneer de plaatselijke besturen de inkomsten van de goederen onder dwangbeheer niet meer mochten aanslaan, ten einde het deel in de oorlogsbelasting, dat op deze goederen berekend was, te kunnen betalen. De andere belastingsplichtigen moesten zooveel te meer betalen (3).

Daarbij moesten de rechten uit den Oostenrijkschen tijd voort betaald worden, niemand was er van vrijgesteld.

(1) *Ibidem*, reg. n^r 330, f°s 60-62 en reg. n^r 5, f° 15.

(2) DIEGERICK, *op. cit.* blz. 173, n^{rs} 1719-1720, blz. 174, n^r 1739, blz. 234, n^{rs} 1929, 1930, 1932, 1935.

(3) *Corresp.* reg. n^r 2, blz. 55-57 — 12 Maart 1795.

De loopende middelen op het malen, brouwen, enz' vervielen voortdurend, niemand deed er nog een verklaring van, en daarmede kwam het ook tot geen betaling. Twee besluiten (16 April en 28 Mei 1795) kwamen de bevolking verplichten deze verklaringen te doen zooals vroeger (1). Op 1 Juli, vroeg het midden. bestuur een overzicht van de bestaande belastingen en de oorzaken van de talrijke achterstallige betalingen (2)

Op 9 November 1795 schreven de "Repésentants du peuple" voor dat *al* de belastingen uit den Oostenrijkschen tijd zouden voortgeheven worden, ook deze welke bij de inkomst der Franschen voorgesteld, maar nog niet in voege waren. De betalingen reeds aan de Oostenrijkers gedaan, telden niet als afkorting. De achterstallige sommen moesten in klinkende munt betaald worden. Het was voor goed uit met de vrijwillige toestemming in de beden aan het middenbestuur toegestaan, want het besluit begon met de woorden: "Il est d'abord sensible que dans l'état actuel des choses, il ne peut être question des formalités de vœu ou consentement, pour la continuation des impôts" (3).

Het tolbestuur op de oude grenzen bleef bestaan zooals voor den Franschen inval (4). Maar het bracht niets op daar de tolbeambten die met assignaten betaald werden, zich overal lieten omkooopen; vanaf 26 Oogst 1795 werden ze in munt betaalt, op den zelfden voet als onder het Oostenrijksch bestuur.

De gepensioneerde tolbeambten en de weduwen van

(1) *Ibidem*, reg. n^r 1, f°s 47-48 en 61-64.

(2) *Ibidem*, reg. n^r 3, f°s 83-84.

(3) *Ibidem*, reg. n^r 3, f°s 107-109 en reg. n^r 330, f°s 46-49 en DIEGERICK, *a. w.* blz. 237, n^r 1963.

(4) *Corresp.*, reg. n^r 3, f°s 14-15. De volgende tolbureelen lagen in West-Vlaanderen: Yper, Waasten, Pont-Rouge, Houplines, Ploegsteert Meessen, West-Nieuwkerke, Locre, Westoutre, Poperinghe, Proven en Beveren — f°s 70-74.

de tolbeambten werden voort in assignaten betaald, maar aan de waarde van den dag berekend (1).

Den 23 September 1795, werd het beheer der Belgische douanen, aan het Brusselsch middenbestuur ontnomen en toevertrouwd aan de " Agence des Douanes de la République ", die te Brussel een " Directeur Général des Douanes " aanstelde. De Agence zou toezieners rondsturen die de bureelen zouden verplaatsen volgens een nieuw plan (2).

De republikeinen hadden overal verkondigd dat ze het feodaal stelsel kwamen afschaffen. De landbouwers hadden daaruit verstaan dat ze de tienden niet meer moesten betalen, vooral sedert die tienden in plaats van aan de geestelijkheid, aan het Fransche leger moesten betaald worden. De oproepen van 25 Oogst en 5 September 1795 baatten tot niets. De landbouwers kwamen overeen zich tegen de betaling ervan te verzetten. Een oproerige vergadering werd gehouden te Komen in de kapel Ten Brielen, het onderzoek wees uit dat er besloten werd de tienden niet te weigeren aan de rechthebbenden, maar ze volstrekt niet te betalen aan de aanbesteders ervan die ze aan de Fransche magazijnen afleverden (3). Overal in het land was er tegenstand tegen het betalen der tienden, de gemeenten spanden samen om ze te weigeren, ze werden voor het leveren verantwoordelijk gesteld, desnoods zou de militaire macht ze dwingen en bij de wederspannige landbouwers zouden soldaten gelegerd worden (4). Er werd nog een ander middel beproefd: de gemeenten zouden van

(1) *Corresp.*, reg. n^r 3, f° 94. — Hetzelfde geschiedde op 30 October voor de beambten der andere belastingen, f° 101.

(2) *Ibidem*, reg. n^r 3, f° 97.

(3) *Ibidem*, reg. n^r 329, f°s 196 v., 197-198, 206 en 212, en DIEGERICK, *a. w.*, blz. 237, n^{rs} 1958 en 1959. De tienden moesten " in natura " geleverd worden.

(4) *Corresp.*, reg. n^r 2, f°s 137, 139, 144, 146, 148 — 24 en 29 Oogst 1795.

het betalen der tienden ontslagen worden, mits het bedrag der verpachting ervan te betalen (1). Eindelijk werd de opbrengst der tienden "in natura", verpacht aan den meest biedende, die in klinkende munt moest betalen (2).

De wegen waren in slechten toestand en er was geen geld in kas daar de barriererechten sedert den Franschen inval niet meer geheven werden. Ze werden heringericht door besluit van 20 Juli 1795, de opbrengst van de verpachting moest in de kas van het arrondissement gestort worden. Als borgsom hadden de pachters een maand op voorhand te storten, de rechten zouden geheven worden in klinkende munt of in assignaten aan de waarde van den dag. Enkel de militaire transporten waren van de barriererechten ontslagen. De opbrengst werd voorloopig gebruikt voor het onderhouden der wegen. De gemeenten moesten daartoe de noodige vervoermiddelen leveren om het zand en de steenen aan te brengen (3). De inwoners wilden echter niet betalen, de barrierepachters werden soms wel eens duchtig afgeranseld. Het arrondissement zag zich verplicht een soldatenwacht bij iedere barriër te stellen (4). Het weinige geld dat er van voortkwam werd nog tot andere doeleinden aangewend, en te Brussel moest geld aangevraagd worden om de werklieden der wegen te betalen, wilde men de werken niet zien verlaten (5). In enkele deelen van het arrondissement waren die rechten niet heringevoerd ofwel ze hadden er nooit bestaan, de achterstal ervan sedert den inval der Franschen moest nu betaald worden, en waar geene barrieren bestonden werd een nieuwe grondbelasting in de plaats gehe-

(1) *Ibidem*, reg. n° 2, f° 145 et sqs., 12 september 1795.

(2) *Ibidem*, reg. n° 2, f° 248, besluit van 31 October 1795.

(3) *Corresp.* reg. n° 3, f° 89 v. 91 v.

(4) *Ibidem*, reg. n° 3, f° 96 — 1 September 1795.

(5) *Ibidem*, reg. n° 330, f° 12 — 2 October 1795.

ven (1). De verpachting der barriererechten voor de kasselrijen van Yper, Veurne en het gebied van Poperinge geschiedde op 30 October 1795 (2).

Sedert den inval waren de plaatselijke besturen hunne geldmiddelen ontnomen; om in een deel van hun kosten te voorzien, waren de steden verplicht geld aan het arrondissement te vragen; van Januari tot Juni vinden we verscheidene van die aanvragen die gedaan werden door de magistraten van Yper, Veurne, Meenen, Poperinge en Rousselaere; op het platteland trok zich niemand meer het bestuur aan (3). Op 21 Oogst 1795, mochten de gemeenten eindelijk zelf weer beschikken over hunne inkomsten. En nu ze inkomsten hadden, moesten ze hun tekort in de oorlogsbelasting betalen; daar waar de inkomsten daartoe niet voldoende waren moesten maar nieuwe belastingen opgelegd worden (4).

De Franschen hadden overal de klinkende munt weggesleept, alsook de levensmiddelen en de grondstoffen, ze hadden betaald met assignaten aan de nominale waarde, terwijl ze ieder dag meer aan betaalkracht verloren (5).

Niemand wilde ze in betaling aanvaarden. In Maart

(1) *Ibidem*, reg. n° 3, f° 105.

(2) DIEGBERICK, *a. w.* blz. 237, n° 1962.

(3) *Correspondance*, reg. n° 1, f°s 10, 14, 15, 25, 27, 54, 67, 69.

(4) *Ibidem*, reg. n° 3, f°s 92 en 94 v. en f°s 107-109, § 4 — 9 November 1795.

(5) De bewoners der Fransche grensdorpen die 's Zondags naar onze kerken ter mis kwamen, maakten gebruik van den afkeer onzer voorouders voor de assignaten, om hier alles tegen klinkende munt op te koopen; de tolbeambten kregen bevel op 2 Januari 1795, daarop bijzonder te waken; ze moesten de klinkende munt afnemen van al wie over de grenzen kwam; wie er te veel mee had werd aangehouden (*Corresp.*, reg. n° 6, f° 1). Nevens al de echte assignaten, waren er ook vele valsche in omloop, die door de uitgewekenen in Frankrijk uitgegeven waren, binst den inval der verbondene legers in 1792, overal werden deze valsche assignaten opgezocht. (*Ibid.*, reg. n° 1, f°s 56-58 en reg. n° 3, f° 61). Over de uitgifte dier valsche assignaten, zie GÖTHE, *Campagne in Frankreich*, brief van 13 October 1792.

1795 was er niets meer mede te koopen, en de Fransche ambtenaars, die met hunne wedde in assignaten niets konden aanvangen, waren verplicht hunne levensmiddelen bij de militairen te gaan halen (1). De stad Yper betaalde hare werklieden in graan (2). Het is dan ook niet te verwonderen dat in Meimaand, een man half dood geslagen werd omdat hij een rente met assignaten wilde uitbetalen (3). De Franschen zelf hecchten geen waarde aan hun eigen geld, van af Februari 1795 moesten de pachters der aangeslagene goederen, wier pacht in assignaten berekend was, hunne huur "in natura" in de militaire magazijnen afleveren. Ze deden het echter niet (4).

Voor het betalen der rechten werden de assignaten aan de waarde van den dag aangenomen: op 16 Juli was dit $\frac{1}{20}$ van hunne nominale waarde en twee maanden later, enkel nog $\frac{1}{60}$ (5). De bedienden van het arrondissement kregen op 12 September een dubbel maandgeld in klinkende munt uitbetaald, als belooning omdat ze op hun post gebleven waren, niettegenstaande hun loon in assignaten betaald was geweest (6). In October weigerden de boden van het arrondissement hun dienst voort te verrichten als ze in geen munt betaald werden; niemand werd nog gevonden om de aangeslagene gebouwen te onderhouden en te herstellen, totdat de "Représentants du peuple" deze werken ook in klinkende munt lieten betalen van af 19 October (7).

Een besluit van de "Représentants du peuple" schreef voor op 8 November, dat de belastingen van staat, provincies, kasselrijen en gemeenten, alsook de pachten

(1) *Corresp. reg.* n^r 6, f° 5 en *reg.* n^r 3, f° 70 — 15 Juni 1795.

(2) DIEGERICK, *a. v.* blz. 175, n^r 1743.

(3) *Corresp. reg.* n^r 6, f° 6 v.

(4) *Ibid.* *reg.* n^r 2, f°s 119 en 121 — 7 Juni 1795.

(5) *Ibid.* *reg.* n^r 3, f°s 85 en 98 v. (14 September 1795).

(6) *Ibid.* *reg.* n^r 3, f° 99.

(7) *Ibid.* *reg.* n^r 1, f° 105 en *reg.* n^r 2, f° 244.

aan de republiek verschuldigd, in klinkende munt moesten betaald worden. Daarmee was het voor goed uit met de assignaten (1).

De zwaarste opeischingen waren die voor het vervoer. Overal waren wagenparken ingericht. Het arrondissement West-Vlaanderen leverde regelmatig 100 wagens met hun paarden en geleiders aan het park van Yper, 50 aan dit van Veurne en 80 aan dit van Brugge. Op 27 Juli konden onmogelijk de 35 wagens geleverd worden die gevraagd waren voor de "Commission exécutive des armes, poudres, mines et minières". Maar twee maanden daarna moesten toch 30 groote wagens geleverd worden, elk bespannen met vier paarden, ten dienste van het leger van Samber en Maas (2).

De wagenparken gaven aanleiding tot groote misbruiken, ieder landbouwer moest er om de beurt voor tien dagen komen dienst doen met zijn wagen en paarden. Er waren te veel wagens in de parken, deze werden dan door de militaire beheerders gebruikt om tegen betaling vervoerdiensten voor andere burgers te verrichten. De rantsoenen voor de paarden en geleiders werden meestal achtergehouden. Er ontstond een gemis aan wagens en paarden op de hofsteden, waardoor de landbouw verviel. Van betaling kwam ook niet veel. De landbouwers moesten gewoonlijk acht dagen na hun vertrek, hun loon komen afhalen, en het gebeurde maar al te dikwijls dat de inspecteurs die het geld in handen hadden, juist dezen dag op reis waren. Op 31 Mei 1795, werd door het bestuur van den militairen vervoerdienst te Parijs, een onderzoek ingesteld naar de misbruiken die heerschten in de wagenparken van Westvlaanderen.

Na veel schrijven van het arrondissement werd het wagenpark te Yper op de helft gebracht op 19 Juli (3).

(1) *Corresp. reg.* n^r 3, f° 106.

(2) *Ibidem*, reg. n^r 4, f° 15 en reg. n^r 7, f° 6.

(3) *Ibid.* reg. n^r 7, f°s 5, 33, 35, 37, 40, 43-45; reg. n^r 329, f° 158 v. en DIEGERICK, *op. cit.*, blz. 235, n^r 1938.

Buiten hunnen dienst in de parken, moesten de landbouwers gedurig steen en zand halen voor het herstellen der wegen (1).

Pionniers en vaklieden werden opgeëischt voor de versterkingen van Nieupoort (2).

Het bleef natuurlijk niet bij wagens en pionniers, levensmiddelen moesten er ook geleverd worden, waardoor de voorraad overal snel verminderde. Op 12 November 1794 werden de levensmiddelen, het vee en de bewoners in heel het arrondissement opgeteld (3).

In December 1794 werden de levensmiddelen die zich nog bevonden in de huizen der uitgewekenen en in de gestichten die onder dwangbeheer stonden, aangeslagen voor het leger, de krijgshospitalen en de Fransche ambtenaars (4).

Hier volgt een overzicht van de opeischingen gedaan door tusschenkomst van het arrondissement :

1° Graan : op 13 December 1794 : 23.000 centenaars tarwe en 18.000 centenaars rogge.

Op 11 Maart 1795 : 300 centenaars graan.

Op 13 April : nog 6.000 centenaars graan (5).

Van alle kanten kwamen klachten toe van de kasselrijen dat ze onmogelijk al het gevraagde graan konden leveren. De " Commissaires de guerres " die met de opeischingen belast waren, namen al het graan weg dat op de hofsteden was, er bleef niets meer over voor het zaaien, noch voor het onderhoud der landbouwers en hun vee, noch voor het bevoorraden der steden (6).

(1) *Ibid.* reg. n^r 7, f° 50 v. 51.

(2) *Ibid.* reg. n^r 4, f°s 33-35 — 13 Mei 1795. (200 pionniers, 10 timmermans en 6 wagenmakers).

(3) *Corresp.*, reg. n^r 16, f° 9. Deze optelling heb ik tot nog toe niet gevonden.

(4) *Ibidem*, reg. n^r 3, f°s 4-5.

(5) *Ibidem*, reg. n^r 4, f°s 1-4, 9-10, 16-21.

(6) *Ibidem*, reg. n^r 16, passim en f° 87 : brief van het arrondissement aan de Représentants du Peuple, 29 Maart 1795.

2° Haver, strooi en hooi, hadden ook hun deel :

Op 13 Maart 1795 : 5.362 centenaars hooi en 5.400 centenaars strooi.

De volgende week : 400 cent. haver, 6.000 cent. hooi en 6.000 cent. strooi.

Op 25 April : 8.555 cent. hooi en 18.824 cent. strooi.

Drie dagen later nog 5.362 cent. hooi en 5.400 cent. strooi.

Op 9 Juli : 250 cent. hooi en 200 cent. strooi (1).

3° De republikeinsche troepen waren slecht geschoeid, dus moest het veroverde gebied ook voor schoenen zorgen : op 2 januari 1795, moest Westvlaanderen 21.120 paar schoenen leveren, als aandeel in de 300.000 paar die door geheel ons land moesten opgebracht worden (2).

Het vee werd ook niet vergeten, buiten de dieren noodig voor het dagelijksch onderhoud der plaatselijke troepen, moest het arrondissement op 26 Juni 1795, 140 stuk vee leveren voor het leger (3).

Het hout voor de militaire werken en voor het vuurmaken moest ook geleverd worden van af het begin van den inval (4).

Niets werd betaald. En toen de hoofdmannen der parochiën van het Veurneambacht op 28 Mei 1795, een vergadering belegden te Alveringhem om naar wettelijke middelen uit te zien ten einde hunne opeischingen betaald te krijgen, dachten de Franschen dat ze wilden een opstand verwekken (5).

Na al die opeischingen, kon de postmeester van Tour en Taxis te Yper geen voeder voor de postpaarden koopen, hij was verplicht de tusschenkomst van het

(1) *Ibidem*, reg. n^r 14, f°s 11-13, 14, 25-28, 29, 35.

(2) *Ibidem*, reg. n^r 4, f°s 5-6.

(3) *Ibidem*, reg. n^r 4, f°s 30-33.

(4) *Ibidem*, reg. n^r 4, f° 9, reg. n^r 12, f°s 1, 9 v.-12, 40 v.-43.

(5) *Corresp.* reg. n^r 6, f° 8 en reg. n^r 329, f°s 157-158.

arrondissement in te roepen om het noodige voeder bijeen te krijgen (1).

Op al die opeischingen volgde een tekort aan alles.

De maand vóór het inrichten van het arrondissement werd verboden te Yper nog wit brood en koekjes te bakken; al de honden moesten in stad en kasselrij ter dood gebracht worden (2).

Op 24 Januari 1795 deelde de stad Yper brandstoffen aan de armen uit (3).

Maar het waren vooral de levensmiddelen die tekort schoten. Op 23 Februari werd de afschaffing van het maximum en het herinrichten der openbare markten, te Yper afgekondigd. Als eerste gevolg van deze maatregel steeg het graan geweldig in prijs en bleef van de markt weg. Het hielp niet toen het arrondissement verkondigde dat de graanhandel vrij was, dat het vervaardigen van stijf sel verboden was, en dat het graan en de andere voortbrengselen van het binnenland niet mochten aan vreemdelingen verkocht worden, er kwam toch niets op de markt (4).

De hongeropstootjes bleven niet uit. Op 9 Mei liepen 200 vrouwen samen voor het gebouw van het arrondissementsbestuur en eischten graan, omdat er niet genoeg op de markt gekomen was. Terstond werden maatregelen genomen om de rust te herstellen en levensmiddelen te bezorgen voor het volk. Een gedwongen leening werd over de voornaamste ingezetenen der stad verdeeld, daarmede zou men het graan betalen dat de gemeenten, desnoods door tusschenkomst van de militaire macht, zouden moeten op de markt te brengen.

(1) *Ibidem*, n° 4, f°s 6-7.

(2) DIEGERICK, *a. w.*, blz. 173, n° 1713 (7 November 1794) en n° 1710 (12 November 1794).

(3) *Ibidem*, blz. 234, n° 1933.

(4) DIEGERICK, *a. w.*, blz. 174, n° 1731 — *Corresp. reg.* n° 329, f° 57 v. 59 en DIEGERICK, *a. w.*, blz. 235, n° 1945. — *Ibidem*, blz. 236, n°s 1947, 1949 en blz. 174, n° 1738.

Er kwam toch geen graan. Op voorstel der stad Yper trachtte het arrondissement de gemeenten door goedheid er toe te brengen graan ter markt te leveren (1).

Op 1 Juni was het te Moorseele te doen: Zes zakken graan, het aandeel der parochie, waren bijeengebracht en op een wagen geladen om naar de markt gevoerd te worden, maar de vergaderde boeren namen elk hun deel graan uit de zakken terug. De soldaten die aanstonds afgezonden waren om de orde te herstellen, werden op steenen onthaald, en daar ze geen eten ter plaats kregen, plunderden ze op hunne beurt (2).

Op 6 October sloeg de bevolking te Meenen dertien zakken aan, en bracht ze op het stadhuis. Het stadsbestuur in plaats van zich tegen deze gewelddadigheden te verzetten, verkondigde dat het er 's anderendaags drie van zou verkoopen. Acht soldaten werden er gezonden om dit te beletten (3).

Te Becelaere werd het graan en het meel van een koopman aangeslagen den 25 October en op het gemeentehuis verkocht (4).

De soldaten van het garnizoen te Yper hadden het ook niet breed, in September trokken er 's nachts een veertigtal de stad uit om aardappelen en groenten te stelen. Binst den dag plunderden ze de markt te Yper en mishandelden de weinige boeren die er gekomen waren. Het arrondissement deed zijn beklag bij de militaire overheid, maar het werd nog erger; nu trokken de soldaten met honderden naar den buiten, voorzien van hunne ransels en de stroozakken hunner bedden, ze waren bewapend met sabels en pistolen. Daar de poorten van de stad gesloten en bewaakt waren, waren ze over de vestingsmuren geklauterd. De

(1) *Corresp.* reg. n° 16, f° 149 en reg. n° 329, f°s 118 v. 120, 129 v. 131, 132-133, 142-148, 152 v. 154 en 159 v.

(2) *Ibidem*, reg. n° 329, f° 160 en 162 v. 165 en reg. n° 6, f° 8 v.

(3) *Ibidem*, reg. n° 6, f° 16 v.

(4) *Ibidem*, reg. n° 6, f° 18.

stadscommandant was ze met heel de wacht gevolgd en had er doen op schieten, ze hadden teruggeschoten zonder iemand te kwetsen, en 's anderendaags vond men bij een bres in de stadswallen 290 achtergelatene zakken (1).

Tot overmaat van ongeluk stonden binst den zomer van 1795, 21.965 gemeten land onder water in het Veurnambacht, ten gevolge van de vroegere overstroeringen om de vesting Nieupoort te verdedigen (2).

Een algemeene onzekerheid en onrust heerschte op het land. De plaatselijke rechterlijke officieren, zooals ieder ander burger, waren bij het binnenkomen der Franschen ontwapend, het was hun onmogelijk doeltreffend op te treden, het moorden, stelen en plunderen bleef ongestraft (3). Het arrondissement vroeg twee gendarmeriebrigaden, eene te paard en eene te voet voor iedere stad van Westvlaanderen (4). De plaatselijke besturen werden belast overal naar wapens te zoeken (5). De boden van het arrondissement werden bewapend (6). Het garnizoen van Yper was niet talrijk genoeg om overal nachtronden uit te zenden, de plaatselijke besturen moesten er zelf inrichten en er hunne burgers toe oproepen, als wapens hadden ze maar hunne vorken mede te nemen (7). Deze slechtbewapende nachtronden vermochten niets tegen de kwaaddoeners, die hunne vuurwapens behouden hadden. Het arrondissement vroeg opnieuw dat de plaatselijke rechterlijke officieren weerom van vuurwapens zouden voorzien worden. Het ging er erg aan toe: Te Roosebeke kwamen benden

(1) *Ibidem*, reg. n° 329, f° 209 v. 210 en reg. n° 6, f°s 15 en 16 — 2 en 30 September 1795.

(2) *Ibidem*, reg. n° 1, f° 79-80.

(3) *Corresp.* reg. n° 6, f° 2, 4 v. 5.

(4) *Ibidem*, reg. n° 329, f° 7 en reg. n° 6, f° 2 — 31 December 1794.

(5) *Ibidem*, reg. n° 329, f° 19 v. en reg. n° 6, f° 2 — 4 Januari 1795.

(6) *Ibidem*, reg. n° 329, f° 62 v.

(7) *Ibidem*, reg. n° 6, f° 4 v. 5 en 7 — 1 Mei 1795.

landloopers aalmoezen eischen van bevolking. Rond Meenen werd het platteland geplunderd door goedbewapende benden van soms vijftig man. Op de velden werden de korenhalmen afgesneden, de hoeven werden aangevallen en de reizigers langs de wegen uitgeplunderd. Het arrondissement, ten einde raad, vroeg het inrichten van een bereden landmacht (1).

Daarbij werden de landbouwers nog gedurig geplaagd door de krijgsoverheid; bij het minste dat aan de leveringen ontbrak, en onder allerlei andere voorwendsels, werden de landbouwers opgesloten; het arrondissement zag zich eindelijk verplicht zijn beklag daarover in te brengen bij den generaal te Yper (2).

Dat de woede van het volk zich dan wel eens keerde tegen de Franschen en hunne handlangers, toont de opstand te Iseghem, waar de republikeinschgezinden deerlijk toegetakeld werden door hunne vijanden; het stadsmagistraat had daarvan niets laten weten aan het arrondissement, maar het was toch aan het licht gekomen door een verslag van het bestuur van de roede van Meenen.

Het plaatselijk bestuur van Iseghem werd afgesteld en vervangen door de republikeinschgezinden uit de stad (3).

De menschen geloofden ook niets van de Fransche zegepralen die met zooveel uiterlijk vertoon verkondigd werden. Allerlei geruchten deden den omloop. Het besluit van de "Représentants du peuple" van 8 Juni 1795 kwam daartegen op, en tegen alle verzet, tegen het republikeinsch bestuur (4).

(1) *Ibidem*, reg. n^r 6, f° 11 et sqs.

(2) *Ibidem*, reg. n^r 10, f° 106.

(3) *Corresp.* reg. n^r 6, f° 6 v. 7 en reg. n^r 329, f° 137 v. 140 — 17 Mei 1795.

(4) *Ibidem*, reg. n^r 5, f°s 6-8 en reg. n^r 329, f°s 166-167.

Het arrondissement had een bureel voor het openbaar onderwijs, maar het heeft niet veel sporen nagelaten.

Vier jongelingen van Westvlaanderen werden naar de "Ecole Normale" te Parijs gestuurd, en op allerlei manieren begunstigd (1).

Het arrondissement moest 200 afdrucken van den "Catéchisme des droits de l'homme et du citoyen" verdeelen aan de leerlingen der colleges. Ze werden echter aan alle scholen verdeeld (2).

Een besluit van het middenbestuur van 6 Februari 1795, schreef de noodige maatregelen voor tot het vormen der openbare bibliotheken. De administrateurs van het arrondissement moesten de aangeslagene en onder dwangbeheer gestelde bibliotheken verzegelen. Na een maand moest een lijst van al de werken van die bibliotheken naar Brussel verzonden worden, waar dan zou beslist worden welke boeken daarheen moesten gezonden worden tot het vormen der centrale bibliotheek (Dépôt général de la Bibliothèque publique). Met de overige werken mochten boekerijen ingericht worden in de hoofdplaats en in de steden van het arrondissement. Deze lijsten waren nog niet opgemaakt op 't einde van April (3).

De "Représentants du Peuple", door hun besluit van 20 September 1794, belastten de gemeenten met het bewaren van het nationaal domein, dat voortkwam van de vijandelijke regeering, de vroegere fransche geestelijkheid, de verlatene kloosters, de uitgewekenen en de afwezigen. De plaatselijke besturen moesten lijsten opmaken van al deze goederen die in hunne gemeenten gelegen waren. Alwie van dit goed gekocht had, moest

(1) DIEGERICK, *a. w.*, blz. 174, n^{rs} 1725 en 1732 — 16 Januari en 20 Februari 1795.

(2) *Corresp. reg.* n° 329, f° 85 en REMBRY-BARTH, *Histoire de Menin*, Bruges, 1881, t. III, blz. 128-129.

(3) *Corresp. reg.* n° 2, f°s 38, 40, 42.

het aangeven (1). De last van het onderhouden der aangeslagene gebouwen, werd later op het arrondissement gelegd.

Vele uitgewekenen hadden hun goed in den Berg van Bermhertigheid nedergelegd ten einde het te onttrekken aan de Franschen; maar op 6 December werd ook deze inrichting verzegeld (2).

Te Yper was een ontvanger der domeinen aangesteld, die het geldelijk beheer had van al het aangeslagen goed; wie iets verschuldigd was aan uitgewekene, moest het bij hem komen betalen (3).

Het arrondissement moest op 7 Januari 1795, een algemeenen staat opmaken van al het nationaal goed. Dit goed werd in vier soorten verdeeld: eerst, al hetgeene behoorde aan den vijandelijken staat, aan de prinsen in oorlog met de Republiek, aan de Fransche afgeschafte kloosters, en aan de kerkelijke en wereldlijke instellingen wier zetel buiten Belgie lag; ten tweede, de aangeslagene goederen van uitgewekenen of van afwezigen die van uitwijking verdacht waren; ten derde, de onder dwangbeheer gestelde goederen van de vijandelijke onderdanen, van de teruggekeerde uitgewekenen over wie nog geen beslissing genomen was, alsook het goed behoorende aan Fransche uitgewekenen; en ten vierde, het goed der kloosters die door Jozef II afgeschafte waren. De plaatselijke besturen kregen veertien dagen tijd om lijsten op te maken van al dit goed dat in hun gebied lag (4).

Den 16 Januari moesten nieuwe staten opgemaakt worden, ditmaal van de bezittingen en de inkomsten van kloosters, kapittels en andere kerkelijke inrichtingen waarvan een deel der leden het land verlaten had. De

(1) *Corresp. reg.* n^r 12, f° 3 v. 4 en reg. n^r 2, f° 1 en 3 (18 December 1794).

(2) *Corresp. reg.* n^r 1, 2^e stuk.

(3) *Corresp. reg.* n^r 1, f° 15.

(4) *Corresp. reg.* n^r 2, f°s 3-11.

leden moesten opgeschreven worden, alsook de inkomsten van elk hunner in 't bijzonder. Op 7 Februari werd voorgeschreven dat een administrateur van het arrondissement met twee leden van het plaatselijk bestuur naar ieder kloostergemeente moest gaan, wiens goed onder dwangbeheer stond. Al de aanwezige leden moesten vergaderd worden, en hun naam opgenomen, daarna moest naar de namen der afwezigen gevraagd worden, waar, waarom en voor hoelang deze weg waren. Al de meubelen die de kloosterlingen niet dringend noodig hadden, moesten in een verzegelde zaal bewaard worden; daarvan werd een staat opgemaakt, alsook van hetgene ter hunner beschikking bleef.

De kerkelijke ornamenten en de gewijde vaten, die ook opgeschreven werden, bleven ter beschikking van de kloosters, ze mochten ze laten verzegelen of het goud en zilverwerk gebruiken om hun aandeel in de oorlogsbelasting te betalen. De boeken, handschriften, schilderijen, prenten en gedenkpenningen waren te verzegelen, uitgenomen wat voor het dagelijksch gebruik noodig was. In de kapittels, colleges en seminaries zou enkel het goed opgeschreven worden dat aan de inrichting behoorde en aan de afwezige leden, de Fransche commissarissen mochten geen voet zetten in de huizen van de niet uitgewekene leden. Alle titels, papieren, charters en ommeloopers moesten zoo haast mogelijk op het secretariaat van het arrondissement afgeleverd worden. Het hoofd en de ontvanger van iedere inrichting moesten een staat van al de onroerende goederen met opgave van baten en lasten aan het arrondissement laten geworden (1).

De week daarop sloeg de ontvanger van het domein al het geld der kloosters aan waarvan leden afwezig waren (2).

(1) *Corresp. reg.* n° 2, f°s 12-14 en 16-28.

(2) *Ibidem*, f°s 23-25.

In Februari werden de vrijgekome kerkelijke beneficiën ook bij de domeinen ingelijfd (1).

Maar het arrondissement vorderde niet met het opmaken van al die staten van goed. In Maart werden bijzondere commissarissen buiten het bestuur daartoe aangesteld. Toen ze echter aan het werk gingen, werden ze overal tegenkant door de plaatselijke besturen (2).

Het bewaren der domeinen kostte veel geld, en er werd veel gestolen. Te Parijs werd men gewaar dat de domeinen meer zouden kosten dan er uit te halen viel, nu moesten de goederen der eerste soort zoo snel mogelijk verkocht worden. Het getal bewakers moest verminderd worden. De plaatselijke notarissen kregen opdracht dit goed te bewaren onder hunne verantwoordelijkheid. Zij nu moesten de staten opmaken, en van zoohaast dit gedaan was, moest tot de verkooping overgegaan worden. Het goed mocht niet te laag verkocht worden, maar het spreekt van zelf dat die snel opeenvolgende verkooping niet veel zouden opbrengen, daar het aanbod ver boven de vraag stond. Men kon zelf het nationaal goed niet verpachten in de gemeenten, waar niemand ervan wilde. Een deel van dit goed werd niet verpacht omdat de ontvanger der domeinen geen tijd had; den 3 Juli werden de besturen der steden waar geen ontvanger was, voorloopig belast met het verpachten voor een jaar, van al het aangeslagen goed uit hunne omgeving (3).

De meubelen der uitgewekenen werden het eerst verkocht. Op 12 Januari 1795, was daartoe een reglement uitgevaardigd door het middenbestuur. Deze meubelen werden eerst opgeschreven en geschat. Daarna moest de verkooping plaats grijpen; onder de geschatte prijs mocht niets verkocht worden en alles moest aanstonds

(1) *Ibidem*, f°s 32-34.

(2) *Ibidem*, f°s 46-48 en 79 en *corresp.* reg. n° 10, f°s 112-113.

(3) *Corresp.* reg. n° 2, f°s 59-63, 67-69, 79-113, 130-134.

betaald worden. De boeken en kunstwerken, de bedden (bestemd voor de hospitalen van het leger in Holland), de wijn in vaten, alsook de brandewijn, het lood, ijzer, brons en koper, het goud en het zilver mochten niet verkocht worden. De wijn in flesschen zou in de winkels verkocht worden (1). Westvlaanderen werd in drie gebieden verdeeld, in ieder werd een commissaris en schatters aangesteld; maatregelen voor den verkoop werden genomen (2). Met het opteekenen vooral had men haast, omdat de luxusmeubelen moesten bijeengebracht worden en naar Parijs gestuurd, vanwaar ze naar het buitenland zouden verhuizen als betaling van hetgeen in Frankrijk ingevoerd werd (3). De verkoo- ping en mochten ook niet lang uitgesteld worden, daar er te veel gestolen werd in de aangeslagene huizen door de vroegere knechten die er nog verbleven en door valsche commissarissen die de kostelijkste stukken kwamen weghalen (4).

De eerste verkooping van meubelen (waaronder die van bisschop d'Arberg), werd te Yper gehouden, op 2 Maart 1795 (5).

Toen men ten volle aan het verkoopen van meubelen was, kwamen vele uitgewekenen terug, ze hadden misschien vernomen dat hun goed zou verkocht worden. Ze vonden hunne huizen verzegeld en mochten er niet binnen; de leeken moesten toelating hebben van het middenbestuur, en de geestelijken van de "Représentants du Peuple". Het gebeurde ook al eens dat hunne

(1) *Ibidem*, f°s 4-12 en reg. n° 10, f°s 18-19.

(2) *Corresp.* reg. n° 2, f^{es} 12-16 en reg. 329, f°s 31 v. 32 en 40 v. 41 (24 en 26 Januari en 5 Februari 1795).

(3) *Corresp.* reg. n° 2, f°s 13-21. — 31 Januari 1795. Ziehier de luxusmeubelen die tot den uitvoer bestemd waren; groote spiegels, meubels uit lakwerk, mahoniehout, ebbenhout, kunstvoorwerpen uit verguld metaal, uit porcelein, uit marmer en uit albast.

(4) *Corresp.* reg. n° 2, f°s 31-33 en 67-69.

(5) *Corresp.* reg. n° 829, f° 49 v. en DIEGERICK, *a. w.*, blz. 235, n° 1942.

meubelen reeds verkocht waren ; om dit in 't vervolg te voorkomen, zouden de meubelen van degene die uitgeweken waren uit haat tegen Frankrijk, en van de Oostenrijksche ambtenaars, eerst verkocht worden. Totdat de " Représentants du Peuple " op 28 Maart, al de verkooping van roerende en ook onroerende goederen van uitgewekenen kwamen schorsen. Al de onroerende goederen werden voorloopig voor een jaar verpacht, omdat er van langsom meer uitgewekenen terug kwamen. Deze werden maar in hun bezit hersteld nadat ze hun deel in de oorlogsbelasting, alsmede de kosten van bewaking en onderhoud van hun goed, betaald hadden (1).

Onze bosschen waren ook aangeslagen, nergens mocht er zonder toelating van het arrondissement een boom geveld worden. Op 18 Oogst 1795 kwamen ze onder de bewaking van de " Commission des revenus nationaux de la Belgique ". Twee maanden vroeger waren de boschwachters opnieuw met geweren uitgerust (2).

Door het aanslaan van het goed der kloosters, had het Fransch bestuur pensioenen uit te betalen aan de gewezen kloosterlingen. Het bezit der kloosters afgeschaft door Jozef II en vroeger beheerd door de " Caisse de religion " was ook ingepalmd, en de pensioenen die ten laste van die Caisse waren, moesten ook betaald worden. Op 12 Februari 1795 maakte het arrondissement een lijst op van al de gewezen kloosterlingen die recht hadden op een pensioen, daartoe vroeg het de medewerking van de vroegere ontvangers van de kloosters. Dit werk liep vlot van stapel en de lijst die ter goedkeuring van het middenbestuur naar Brussel gezonden was, kwam op 22 Mei terug ; het betalingsmandaat volgde op 7 Juni. De betaling geschiedde natuurlijk in

(1) *Corresp.*, reg. n° 2, f°s 34-36, 56, 57, 67 en 113-115.

(2) *Corresp.*, reg. n° 1, f° 3 v. en reg. n° 2, f°s 121-123 en 154-156.

assignaten aan hunne nominale waarde. De " Représentants du Peuple " stelden op 6 November een einde aan die schreeuwende onrechtvaardigheid : de achterstallige pensioenen verschuldigd aan gewezen kloosterlingen waarvan het klooster aangeslagen was, of die hun klooster vrijwillig verlaten hadden, zou betaald worden in assignaten, maar van nu voort zouden ze jaarlijksch een rente van 900 pond in klinkende munt ontvangen ; de gewezen kloosterlingen die een pensioen of een lijfrente van de " Caisse de religion " uitbetaald kregen, zouden die voort genieten in munt van wege het Fransche bestuur (1).

Overal heerschte een vreeselijke wanorde, er was geen bestuur meer, geen recht, geen geld. Het Leye-departement zou alles moeten herinrichten. Na enkele jaren is het erin geslaagd, maar toen kwamen de gedurige oorlogen van Napoleon opnieuw veel kwaad aanrichten.

JOS. DE SMET.

(1) *Corresp. reg.* n° 2, f°s 25-27, 117-119, 155-159, 254-258 en reg. n° 10, f° 17.